

## ПЕЧАТИ ПАВЛОВИЋА

Говорећи септембра 2000. године, у Гацку о печатима породице Косача споменуо сам да је од те породице и о тој породици остало највише докумената од свих српских средњовековних феудалних родова.<sup>1</sup> Ако се, посматрано из тог угла, упореде Павловићи и Косаче, онда се слободно може рећи да је сачувани број докумената и печата породице Павловић веома скроман. Наиме, од Косача је остало 218 повеља или писама<sup>2</sup> на којима је сачувано 69 примерака разних печата. С друге стране, докумената самих Павловића или о њима сачувано је свега: од родоначелника породице кнеза Павла Раденовића 8 повеља, од војводе Радосава Павловића 30 повеља, о његовој удовици Тодори 1 повеља, од његових синова – војводе Иваниша 7 повеља, од војводе Петра и кнеза Николе 3 повеље, тј. укупно 49 докумената – повеља, писама и признаница, који сви говоре о њиховим односима према Дубровнику. Од тих аката из канцеларије Павловића и потиче 14 докумената. Остало су или преписи аката Павловића унети у дубровачке књиге или концепти дубровачких аката упућених некоме од Павловића.

На актима Павловића сачувало се свега 11 примерака печата. То су печати на актима следећих личности: кнеза Павла Раденовића - 1 комад, затим печати на повељама његовог сина војводе Радосава Павловића - 8 комада и печати

<sup>1</sup> Д. Синдик, *Печати Косача*, Српска проза данас, Косаче - оснивачи Херцеговине, Гацко - Београд 2002, 543-549.

<sup>2</sup> Љ. Стојановић, *Шаре српске повеље и писма* I-1, Београд - Сремски Карловци 1929. О Косачама почев од војводе Сандаља Хранића: бр. 269-329, 331, 336-400, стр. 253-400;

Павловог унука војводе Иваниша, на повељама Иванишеве браће, војводе Николе и кнеза Петра - 2 комада.

Наглашавам да ово саопштење почива на претходним резултатима Алексе Ивића, Грегора Чремошника и Паве Анђелића,<sup>3</sup> чије су заслуге за историју српске сфрагиске велике и незаобилазне. Ивић је први објавио и у основним цртама описао неке од печата Павловића, Чремошник их је скоро све описао, а Анђелић систематски сврстао по типовима – врстама и такође описао. Стога овде не треба очекивати потпуно нове резултате, него само понеку допуну, или исправку, јер је сваки од наведених 11 примерака посебно описан, при чему сам се користио и резултатима мојих истраживања у Државном архиву Дубровника.

### *Печат кнеза Павла Раденовића*

Једини печат кнеза Павла Раденовића сачуван је на повељи издатој Дубровачкој општини 25. марта 1397. године на Љутој у Конавлима.<sup>4</sup> То је висећи печат израђен од тамно смеђег воска, чија маса има пречник 27x25 мм. Типар је отиснут у кратеру дубине око 2 мм, пречника 16x17 мм. док пречник самог типара у облику правилног круга од тамнозеленог воска износи 15 мм. Стојановић је забележио да је натпис нечитак, што није тачно. Анђелић,<sup>5</sup> је био најпрецизнији у читању легенде. Он је прочитао: S COMITI[S PAULI], и разрешио: S(IGILUM) COMITIS PAULI. Слово S у изразу COMITIS, растављено је од претходног дела речи представом града, док су слова стављена у угласте заграде тешко читљива, што нарочито важи за S, које, по мени, није читљиво, али је логично разрешено. Ипак, Анђелићево читање је прихват-

<sup>3</sup> А. Ивић, *Стари српски печати и грбови. Прилог српској сфрагистици и хералдици*, Књиге Матице српске, број 40, Нови Сад 1910 (даље: Ивић, *Печати*); Gr. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, I (1948) 103-143; II (1949-1950) 105-199; III (1951) 81-119 i (1952) 273-336; исти (постхумно), *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, ANU BiH, Građa knj. XXII, Odjeljenje društvenih nauka knj. 18, Sarajevo 1976; Anđelić, *Srednjovjekovni pečati Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970.

<sup>4</sup> Državni arhiv u Dubrovniku (даље: DAD) 1036, XIV st., Ćurlica 129.

<sup>5</sup> Стојановић, н. д., 245, № 259; Анђелић, н. д., 48-49, бр. 22, са фотографијом на табли XV.

љивије од читања претходних истраживача, који су уместо COMITIS читали DOMINIS.<sup>6</sup> Анђелић је такође истакао да ниједан босански феудалац или обласни господар до 1463, тј. пре освајања Босне од Турака, није имао печат са латинским натписом. Ово је *једини* познати пример. Једино на овој врсти представа града улази у легенду и на два места раздваја текст.

Од овог примерка почиње заједнички ликовни део свих познатих печата ове породице, тј. представа града са великом главном кулом у средини и две ниже и уже куле са стране. Главна кула има на врху проширено круниште, знатно шире од трупа, што две мање куле немају. Све три куле имају зупце, тј. грудобране. Средња кула има 5 зубаца, а две бочне, према Анђелићу, по 3.

Повеља је написана на пресавијеном табаку папира. Овај примерак печата виси на бледо црвеној свиленој неуплетеној врпци, провученој кроз само један ромбични прорез, и омотаној око доње ивице папира, где је начињен благо везан једноставан чвор из којег неуплетена врпца улази и излази из воштане масе на два паралелна канала.

### *Печати војводе Радосава Павловића*

Највећи број примерака печата ове породице (8) сачуван је од војводе Радосава Павловића, сина кнеза Павла, и то 4 различите врсте од којих једна у 5 примерака.

1. Први, најстарији примерак, налази се у повељи издатој 22-24. априла 1421. године.<sup>7</sup> Маса је израђена од природног светлосмеђег воска у неправилном овалу ширине 45, дужине 48 мм. Пречник кратера износи 26x28 мм, а типара у зеленом воску 18 мм по чему овај примерак спада у ред малих печата. Ликовни део, грб, одликује се од осталих печата породице Павловић по томе што има приказану само једну кулу, а и занатска израда је најслабија од свих познатих печата ове породице. Кула је оштећена па се не разазнају јасно сви делови које Анђелић описује. Легенда је исписана између

<sup>6</sup> Ивић, *Печати* 29, бр. 31; *Čremošnik, n. d.*, III, 91.

<sup>7</sup> DAD 1057, XV st., Čurlica 230.

два правилна концентрична круга, али је веома оштећена и зато слабо читљива. Читање које су предлагали Ивић и Чремошник,<sup>8</sup> данас је пре логична претпоставка него реалност. Наиме, као што је то истакао Анђелић, данас се чита само: † воюоде, док би могућа реконструкција текста могла да гласи: † во[в]оде [рядосави печатъ]<sup>9</sup> Печат виси на врпци од светлоцрвених нити, која пролази кроз 3 прореза. Испод доње ивице документа врпца је везана у чвор из којег иде уплетени део до улаза у воштану масу, у коју улази на један, а излази расплетена на 3 канала.

2. Други печат војводе Радосава, такође мали, налази се на повељи датој 7. априла 1423.<sup>10</sup> Израђен је од природног смеђег воска. Воштана маса пречника 45x50 мм, формирана у облику заобљеног троугла, дебљине око 26 мм, несразмерно је велика у односу на типар. Кратер је пречника 20x21 мм, а дубок 5мм. Типар је, по Анђелићу, формиран у облику издуженог осмоугла, ширине 13, дужине 15 мм, па се може претпоставити да је ношен и на прсту. Отиснут је у зеленом воску, веома је оштећен, тако да се главна кула и две бочне једва назиру, док од слова у легенди нема трагова. Печат виси на јарко црвеној врпци, која пролази кроз основу и плику кроз три прореза распоређена у троугао са основом нагоре. Доњи прорез је мало подеран. Од ивице пергаментa врпца је уплетена до воштане масе у коју улази на један, док излази расплетена на 2 канала. Улазни и излазни канали распоређени су у облику скоро сасвим правилног равнокраког троугла.

3. Један од најбоље сачуваних печата војводе Радосава Павловића и целе породице јесте онај на повељи издатој у Дубровнику 25. октобра 1432. године.<sup>11</sup> Воштана маса је од природног умерено смеђег воска у облику полулоптасте али плитке зделице, пречника 62 мм, са кратером дубине 4-5 мм, пречника 46 мм, док типар од тамнозеленог воска има пре-

<sup>8</sup> Ивић, *Печатџи* 33, бр. 43. *Ћремошник, n. d.*, III, 92.

<sup>9</sup> *Andelić, n. d.*, 50, бр. 23.

<sup>10</sup> DAD 1060, XV st. *Ćurlica* 233, Стојановић, *n. d.*, бр. 599.

<sup>11</sup> DAD 1071, XV st. *Ćurlica* 243. - Стојановић, *n. d.*, бр. 607. Опис: Ивић, *Печатџи*, 33, бр. 45; *Ћремошник, n. d.*, 104. Уп.: L. Thalóczy, *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bosnien und Hercegovina*, Wien 1901, 213 (цит. по Анђелићу); *Andelić, n. d.*, 50-51, бр. 25.

чник 40 мм, по чему овај примерак спада у ред великих печата. Представа грба састоји се од високе снажне куле са широким круништем и 5 грудобрана уз коју стоје две ниже, такође снажне куле са по 3 грудобрана на дискретно нагавештеном круништу. На средњој кули налазе се улазна врата која се у горњем делу завршавају у виду готичог лука. Легенда је уписана између два концентрична круга изведена пуним линијама. Печат је неспретно отиснут, услед чега је дошло до поремећаја који се одразио тако што су се појавиле двоструке линије појединих слова и круништа централне куле. То ипак омета читање па стога постоје два предлога. Легенда, по Ивићу, гласи: † си пвчѣтъ воѣводе радосавѣ павѣловиѣа, док Анђелић је читао: павѣловики. сматрајући да су слова И и К у презимену написана у лигатури. Међутим, као и на другим местима у овој легенди, на последњем слогу слова су оштећена, па зато ту читање не може бити потпуно јасно. Ја сам више склон читању Ивића, тј. павѣловиѣа.

Печат виси на светло црвеној врпци бољег квалитета, провученој данас кроз плику и основу пергаментна кроз 2 прореза, док је трећи, веома рано можда још приликом печатења, подеран до ивице пергаментна. Непосредно уз ивицу налази се мали чвор од којег иде врпца уплетена до улаза у масу, а излази расплетена при дну печата на 3 отвора.

4. По Анђелићевој класификацији, војвода Радосав Павловић се користио и тзв. средњим печатом, који је сачуван у 5 примерака на следећим исправама: а) признанице о подизању новца од 31. јануара 1437, б) јануара 1439, и в) 19. августа 1439, затим г) на пропусници дубровачких трговаца од 10. априла 1441, и д) на повељи његовог сина Иваниша од 29. септембра 1442. Иако представљају један тип тзв. *средњи*, по Анђелићу, а *обични*, по речима власника печата, ипак заслужују да се о свакоме од њих понешто каже.

а) Чремошник је упозорио да су Миклошићеви и Стојановићеви подаци о откинутом печату са признанице датиране 31. јануара 1437, нетачни. Од овог примерка сачуван је само фрагмент, који је Чремошник<sup>12</sup> први описао, док га је Анђелић заједно са другим примерцима овог типа класифи-

<sup>12</sup> DAD 1080, XV st. Ćurlica 253. Čremošnik, n. d., 106-107. Anđelić, n. d., 51-52, бр. 26.

ковао и одредио му место међу печатима Павловића. Фрагменти овог примерка се и данас осипају. Данас постоје само два фрагмента, који спојени дају доњу леву четвртину печата. Њихове су димензије: ширина 12, дужина 16 мм. Данас је од легенде сачувано свега 5 слова: **СЛВВ П**. Чремошник је тај фрагмент легенде реално реконструисао: [РЯДО]СЛВВ П[ЕУЯТ]. Можда би реконструкција целе легенде требало да гласи: **ВОІВОДЕ РЯДОСЛВВ ПЕЧАТЬ**. Јарко црвена уплетена врпца провучена је кроз три прореза. Плетеница иде од ивице пергаментна до улаза у масу, где је расплетена. Врпца је, изгледа, сачувана у целини, али на њој нема остатака воска. Фигура грба није препознатљива. На основу поређења са печатима овде описаним под б), в), г), д), може се закључити да се ради о истом типару печата.

б) За овај акт се може рећи да је збир неколико признаница (1. новембар 1438, 1, 5. и 10. јануар 1439).<sup>13</sup> Исправа је написана на пресавијеном табаку хартије. Печат је натиснут. Он је формиран тако што је најпре са verso стране према recto страни кроз два прореза провучена сигурносна трака, па је на слободне краке наливен восак. Врео восак је прелепљен квадратним комадом хартије па је тек онда отиснут типар пречника 25 мм. На средњој кули виде се само 4 грудобрана, а на бочним по 3. Легенда се назире, али није јасно читљива. Ја сам разабрао: † **СИ ПЕЧАТ ВО...**

в) Признаница од 19. августа 1439,<sup>14</sup> била је оверена са три печата, од којих је сачуван само први, онај са леве стране, док су остали одсечени и од њих су остале само врпце.<sup>15</sup> Све врпце су провучене кроз изразито велику плику (на најдужем месту 86 мм). Иако viseћи, ови печати нису били на исти начин везани. Средња врпца је дебља од оних са стране и приликом постављања провучена је кроз 6 прореза, док су бочне врпце провучене кроз само 4 прореза, па је логично прет-

<sup>13</sup> DAD 1086, XV st., Ćurlica 260. Стојановић, *н. д.*, 635-637, бр. 614. Опис: Ćremošnik, *н. д.*, 108-109; Anđelić, *н. д.*, 51-53, бр. 26.

<sup>14</sup> DAD, 1087, XV st., Ćurlica 261. Стојановић, *н. д.*, бр. 615. Опис; Ćremošnik, *н. д.*, 110-112; Анђелић, *н. д.*, 51-53, бр. 26.

<sup>15</sup> Овако је било већ у Миклошићево време, а вероватно и када је Ђорђе Николајевић, преписивао ову повељу, јер се и код Каранотвртковића помиње само један печат. Уп.: Каранотвртковић, *Србскии споменици...* Београд 1840, 219-224, бр. 127; Miklosich, *Monumenta serbica...* Viennae 1858, 398-402, No CCCXXXIV.

поставити да је средњи печат имао посебан значај. Природно је да се запитамо чија су била два одсечена печата, посебно чији је био средњи печат? Ако је војвода Радосав Павловић у то време још старешина породице, зашто је његов печат са стране? Исто тако је од значаја да у тексту повеље војвода каже: *повелесмо га печатити нашомъ швицном под висѣкѣмъ печатъ верованѣмъ*. Заједно са војводом Радосавом у признаници се помињу његова супруга госпођа Тодора и син кнез Иваниш. Каква је њихова улога у овери исправе? То је питање, које на први поглед нема везе са печатом, али се не сме заборавити да је печат један од веома важних делова овере документа, па ће зато бити потребно и ту тражити одговор.<sup>16</sup>

Овај примерак је од мркожутог природног воска, а упадљиво је светлији на унутрашњим окомитим странама кратера. Зделица има пречник 50x57 мм, тамнозелени типар 26-27 мм, док је дубина кратера 10 мм. Слика грба и текст легенде су доста оштећени. У грбу је средња кула скоро двоструко виша од оних са стране. Средња кула има и врата, чији врх не завршава готички, него је заобљен, а на врата као да су наслоњене степенице (лествице?), што је новина у овој врсти. Текст легенде није сасвим читљив, али је Анђелић успео да реконструише и оно што се данас не види, па тако прочитана легенда гласи; † си печат воеводе рад[осава] павл[овики]. Анђелићева реконструкција је у угластим заградама. Врпца је од ивице пергаментa до уласка у воштану масу уплетена, улази на један, а излази на три канала расплетена, при чему је средњи крак одсечен.

г) На повељи о слободи трговине, издатој 10. априла 1441. године,<sup>17</sup> налази се натиснут печат. Легенда није најбоље сачувана, али се може реконструисати и гласи: † си печат [воеводе] радосава павловики. Лик града назире се у општим

<sup>16</sup> Ćremošnik, *n. d.*, 110, 112, сматра да је средњи печат припадао војводи Радосаву, а за сачувани леви печат није сигуран да ли припада кнезу Иванишу или Т(е)одори. Остављена је могућност да се ради о Радосављевом типару којим се користи кнез Иваниш, будући да је био пунолетан. У његовој постхумно објављеној књизи (Gr. Ćremošnik, *Studije za srednjovjekovnu sigilografiju* 94), овај став је штампан без икакве ограде. Ова претпоставка може бити исправна, али не мора бити сигурно тако.

<sup>17</sup> DAD 1089. Стојановић, *n. d.*, 642, бр. 616; Ćremošnik, *n. d.*, 113; Anđelić, *n. d.*, 52, бр. 26.

цртама и одговара фигурама ове врсте. На овом примерку се не виде прозори на средњој и бочним кулама, а од степеница постоји само једва приметан траг.

д) Печат на повељи Иваниша Павловића од 29. септембра 1442.<sup>18</sup> На овом примерку воштана маса је преобилна у односу на типар. Пречник масе је 60-65 мм, пречник кратера 35 мм, а дубина 15 мм (по Чремошнику 13 мм), пречник типара 25 мм. Восак под њим је тамнозелен, а боја се пење до половине кратера. Грб се добро види. Град са три куле је декоративнији и у појединостима се разликује од претходног типа. Он се диже са бедема, средња кула, по Анђелићу, има три спрата, а бочне по два. Круниште средње куле има четири грудобрана, а бочне само по три. Степениште или покретне лествице наслоњене су на улаз. Легенда је уписана између два концентрична круга изведена пуним линијама. Њен текст је деформисан, па се зато тешко чита, али се уз помоћ осталих примерака могао реконструисати и гласи: † С[И ПЕЧА]Т ВО[Е-ВОДЕ] РА[ДОСЈАВ ПАВЛОВИКА] .

Врпца је бледоцрвена и истог квалитета као на ниже описаном печату Иванишевом (Б), уплетена улази у воштану масу на један, а излази расплетена на три канала међусобно удаљена по око 10 мм.

### *Печай војводе Иваниша Павловића*

Печат је сачуван у два примерка. На признаницама од 26. јуна (А) и 15. јула 1454. године (Б).<sup>19</sup>

(а). Примерак Иванишевог печата на признаници од 26. јуна 1454, један је од два сачувана печата Павловића отиснут на хартији. И он је пред отискивање прелепљен квадратним папирићем па се кроз тај папирић могу бар делимично разабрати лик и легенда. Восак је мркожут. Пречник масе није се

<sup>18</sup> DAD 1091, XV st., Ćurlica 265. Стојановић, *н. д.*, 100-104, бр. 688; Ćremošnik, *н. д.* 115; Anđelić, *н. д.*, 52, бр. 26.

<sup>19</sup> DAD, Вучетић I-13, Срђ 1906, 311, Стојановић, *Пов. и писма* I-2, 145-146, бр. 726. - DAD 1107, XV st., Ćurlica 279. Стојановић, *н. д.*, 148-151, бр. 728. Опис печата; Ćremošnik, *н. д.*, 116, 117-118; Anđelić, *н. д.*, 53-54, бр. 17. Фотографију и факсимил овог висећег примерка једино је објавио Anđelić, *н. д.*, док примерак отиснут на хартији није објављен фотографски.



могао прецизно мерити, а пречник типара износи 35 мм. Печат је оштећен, јер је откинут комад прелепљеног папира а с њим је отпао и одговарајући комад воштане масе. Исправа је написана на пресавијеном табаку хартије, па је и овде за причвршћивање послужила и сигурносна трака провучена са полеђине кроз оба листа, а на њене слободне краке је наливен восак и отиснут печат. Текст легенде може се реконструисати довољно поуздано и гласи: † си печать г(оспо)д(и)ни в[оиво]д[е ивв]ни[ши]. Редупликација слова в у имену Иваниш, вероватно је последица грешке мајстора, јер колико знам, такав облик тог имена није забележен у повељама. Легенда је уписана између два концентрична круга, која се састоје од два низа тачкица. Ликовни део на овом примерку мање је јасан него легенда. Виде се три куле, али се по овом примерку детаљи не би могли описивати.

(б). Други примерак овог печата је viseћи. Он је отиснут у маси мркожутог воска у облику плитке полулопте дебљине око 28 мм, пречника око 72x68 мм. са пречником кратера 43 мм, пречником типара 34 мм. Површина воска под типаром је нешто тамнија, али не изгледа да је била обојена. Плика је полукружна а на најдужем месту има 92 мм и по томе је највећа на повељама Павловића. Ионако бледоцрвена врпца, провучена кроз 6 прореца на плики и основи, још више је избледела на уплетеном делу, улази у масу на један а излази расплетена на три канала. Улазни и излазни канали су распоређени у виду крста. Легенда је идентична са претходно описаним примерком, осим у детаљима оштећења и гласи: † си печать г(оспо)д(и)ни воиво[д]е ивв[ни]ши]. Она је смештена између два концентрична круга састављена од низова тачкица.

За грб овог типа печата Павловића, Анђелић је нагласио да се украсним детаљима разликује од свих претходних примера. Наиме, уз обе мање куле налазе се вегетативни елементи лозе. Разлика постоји и у изради града. Наглашени су бедеми из којих се дижу три куле: средња, највиша, а са стране две нешто ниже. На овом типу сва круништа имају по пет грудобрана.

Оно што је посебно значајно код овог печата, јесте да се оба примерка налазе на документима које заједнички издају

Иванишева браћа војвода Петар и кнез Никола. Сличан случај смо већ горе видели приликом описа Радосављевог печата на повељи Иванишевој. Зашто је то тако? Да ли то значи да два млађа брата нису имала свој печат, остаје за сада отворено питање.

\*

Печати Павловића имају неколико заједничких особина. Прво, сви су сачувани у Државном архиву града Дубровника, тј. у Архиву Дубровачке Републике. Друго, сви су воштани, с тим што су њих девет висећи, само два су натиснута. Треће, ликовни део, породични грб, чини представа града-тврђаве око које тече натпис - легенда. Оваква врста личних и породичних печата ретка је појава и у европској сигилографији.<sup>20</sup> Четврта особина је писмо. Сем једне, прве, најстарије сачуване легенде, писане латинским језиком и латиницом, све остале су писане средњовековном српском ћирилицом. Исто тако сви висећи печати утиснути су дубоко у воштану масу као у кратер чија дубина није увек иста; она се креће између 2 и 15 мм. Пречник типара је увек ужи од кратера. Дно типара је по правилу зелено обојено, док главнина воштане масе варира од мркожуте до светложуте боје. Само у једном случају зелена боја се пење до половине кратера.

Има и неких појава које изазивају пажњу истраживача, а нису сасвим разрешене. Једна од таквих појава код висећих печата јесте начин везивања. Код неких печата врпца је провучена кроз само један прорез, код неких кроз 3, а код неких кроз више од 3 прореза. То може изгледати случајност или напросто воља лица које везује печат. Међутим, чини се оправдана претпоставка да то не мора увек бити тако. Конкретан пример је печат на повељи војводе Радосава горе описан под в), који у том смислу представља велику загонетку. Прво, зато што је он једини сачуван, а види се по врпцама да их је било 3. Средњи од тих печата изгледа да је имао

<sup>20</sup> P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Djela Akademije nauka Bosne i Hercegovine, knj XXXVIII, Odjeljenje društvenih nauka, Sarajevo 1970, 49, nap. 98, наводи примерак сличног типара једног члана венецијанске породице Тиеполо, који се чува у Земаљском музеју у Сарајеву.

посебан значај. Он је висио на дебљој врпци од бочних, а његова врпца је још увек провучена кроз 6 прореза, док Радосављево печат виси на тањој врпци провученој кроз само 4 прореза, а тако је био причвршћен и онај други бочни печат. Ако ништа друго, остаје отворено питање: ко је био власник средњег печата, колики је његов значај при састављању овог документа, али и у породици ако је војвода Радосав и даље на њеном челу. То наизглед неважно, али ипак значајно питање и даље тражи одговор.

Код свих примерака у презимену нисам сигуран да је исправно Анђелићево читање *Павловица*. Мислим да свуда може да се назре *ћ*, тј.: *Павловића*.

Најзад занимљиво је напоменути да су од сачуваних 47 докумената, само њих 13 оригинали из канцеларије Павловића, а 7 преписи тих оригинала, док су 12 преписи дубровачких аката, а свега 1 дубровачки оригинал. На дубровачком оригиналу није сачуван печат. Са Павловића аката одсечена су 4 печата.

DUŠAN I. SINDIK

## STAMPS OF THE PAVLOVIĆ FAMILY

*Summary*

Like all feudal families, the Bosnian feudal families also had their offices in which different kind of letters and documents were written. Those documents were certified by stamps. The Bosnian feudal family of Pavlović's was also issuing their own documents, and according to the custom of the time, certified them by the stamps. From the Pavlović family as well as regarding its relations with the Republic of Dubrovnik only 49 documents were preserved. On those documents 11 stamps were preserved. In this paper each of those 11 stamps has been described.